

Perspectives in Poverty in Turkey

Mehmet Şengür^a,

^a Eskisehir Osmangazi University, Eskisehir, Turkey

msengur @ogu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-2173-9977>

ARTICLE INFO

Research Article

2019, Vol. 1(1), 43-56

e-ISSN 2667-5927

Perspectives in Poverty in Turkey

Article History:

Received: 03.02.2018

Accepted: 06.02.2018

Available Online: 11.02.2018

JEL Code: I3, O15

Abstract

It is important for individuals in society to get the fair income share as much as economic development. If all the individuals in the society do not receive a fair share of income, justice in income distribution will also deteriorate significantly. The deterioration of income distribution will inevitably lead to poverty. In this study, the structure of poverty and income distribution in Turkey has been reviewed analytically.

Keywords: Poverty, Income Distribution

Türkiye’de Yoksulluğun Görünümü

Öz

Ekonomik gelişim kadar toplumdaki bireylerin de gelişmeden adil oranda pay almaları önemlidir. Eğer toplumdaki herkes gelirden eşit pay alamazsa gelir dağılımında adalet de önemli ölçüde bozulacaktır. Gelir dağılımında bozulan adaletin sonucunda ise yoksulluk kaçınılmaz bir sorun olacaktır. Bu çalışmada Türkiye’de yoksulluğun ve gelir dağılımının nasıl olduğu verilerle incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Gelir Dağılımı

1. Giriş

Ülkeler için ekonomik büyüme ve milli gelirdeki artış son derece önemlidir. Başlangıçta milli gelirdeki artış tek amaç olmuştur. Ancak zamanla artan gelirden kimlerin ne şekilde pay alacağı da cevap aranan bir soru hâline gelmiştir. Üretim araçları sahipliği üretimin meydana gelme sürecinde olduğu gibi gelirin paylaşımın aşamasında da önemli rol oynamaktadır. Çünkü gelir çoğunlukla üretime katılanlar arasında üretime katılmaları nispetinde dağılmaktadır. Bu durum gelirin basit şekilde ücret, faiz, rant ve kâr arasında dağılımı ya da fonksiyonel gelir dağılımı olarak bilinir. Eğer herkes meydana getirilen hâsıladan eşit pay almış olsaydı toplumdaki bireyler arasında sosyal ve ekonomik sınıf farklılıkları olmayabilirdi. Fakat herkes üretime katıldığı oran gelirden pay alacağı için toplumdaki bireyler arasında gelir farklılıkları oluşacaktır. Toplumdaki bireyler genelde ilk gelir grubu durumu en kötü olanlar üzere beş gelir grubuna ayrılmaktadır. Bireylerin gelirlerinin birbirinden farklı olmasından daha çok alt gelir grubundakilerin insan onuruna yakışır bir şekilde yaşam sürdürecektir kadar gelir elde edip edemediği daha önemlidir. Eğer gelir eşitsiz dağılmış ve gelir grupları arasındaki fark çok fazla ise bu durumun doğal sonucu yoksulluk olacaktır.

Yoksulluk dünyadaki ülkelerin neredeyse ortak makroekonomik sorunlarının başında gelmektedir. Diğer makroekonomik problemlerin temelinde yer alan ya da etkileyicisi olarak karşımıza yoksulluk ve gelir dağılımında eşitsizlik çıkmaktadır. Türkiye’de de gelir grupları arasında ciddi farklar bulunmaktadır. Ortalama %20’lik bir oranla açlık sınırında olmasa bile yoksulluk sınırında ya altında yaşayan önemli bir kesim bulunmaktadır. Bu çalışmada Türkiye’deki yoksulluğun görünümünü resmi verilerle ele alınarak çözüme yönelik önerilerinde bulunulmuştur.

2. Kavram Olarak Yoksulluk

Yoksulluk genel olarak fakir olan bireylerin yeterli düzeyde tüketimi gerçekleştirilememeleri durumu olarak tanımlanır (Haughton ve Khandker, 2009). Evrensel ya da genel bir tanımlama ile yoksulluk yaşamı devam ettirecek temel gereksinimleri karşılayamama durumudur. Öyle ki yoksul kimseler normal şartlar altında bile temel beslenme, giyinme, barınma ve sağlıklı yaşam gibi birçok imkândan mahrumdurlar. Bu tanımlama çözülmesi gereken bir sorun olarak kabul edilse bile hala bu sorunun nasıl çözüleceğinin cevabı konusundaki tartışmalar devam etmektedir (Dixon ve Macarov, 2002). Eğer bir kimse ya da ailesi ihtiyaçlar için gerekli olan kaynaklara erişemiyorsa o kimse yoksuldur (Foster, 1998).

3. Yoksulluk Türleri ve Nedenleri

Yoksulluk, bireylerin, iyi bir yaşam standardını sürdürmek için yeterli gıda, barınma, giysi, tıbbi bakım ve diğer temel unsurlardan yoksun oldukları bir yoksulluk hali olarak düşünülmektedir. (Odekon, 2006). Bu görüşle birlikte yoksulluğun refah düzeyi ile ilişkili olduğu vurgulanmaktadır. Temel anlamda rakamlar ve istatistiki göstergelerin yanı sıra toplumsal ya da bireysel refah kavramı da devreye girmektedir.

Tek bir anlamı ve yönü bulunmayan yoksullukla ilgili olarak tartışmalar ikiye ayrılmaktadır. İlk grup yoksulluğu gelirin/gelirsizliğin bir sonucu olarak kabul etmektedir. Diğer görüş ise yoksulluk tespiti için gelirin önemli olduğunu ancak toplumda yer alan bireylerin sahip olması gereken bir takım araçların da önemli olduğunu ifade etmektedirler. (UNDP Türkiye, 2004). Birçok yönden tanımlanabilen yoksulluk bu tanımlardan yola çıkılarak farklı yoksulluk türü tanımları da yapılmıştır. En sık kullanılan yoksulluk türleri ise mutlak yoksulluk, göreceli yoksulluktur. Bunlar dışında, gelir yoksulluğu, objektif yoksulluk, kent yoksulluğu, kırsal yoksulluk, subjektif yoksulluk ve insani yoksulluk türü de bulunmaktadır.

Özel koşulların hesaba katılmadığı uluslararası düzeyde bir tanımlama yapılmak istenirse mutlak yoksulluktan söz edilir. Mutlak yoksulluk hanehalkı bireylerinin biyolojik olarak hayatta kalabilmeleri için ihtiyaç duydukları minimum düzeydeki gelir ve tüketim miktarı olarak tanımlanabilir (Aktan, 2002). Yoksullukla ilgili ülkelerarası bir kıyaslama yapılmak isteniyorsa mutlaklık kavramı dikkate alınmalıdır. Mutlak yoksulluk nesnel ölçütler aracılığıyla bireysel olarak tüketilmesi gereken en düşük kalori miktarını göstermektedir. (8.BYKP ÖİKR, 2001: 103). Eğer mutlak yoksulluk söz konusu ise burada zaman zaman iki farklı tanımlama geliştirilmiştir. Bu tanımlamalardan ilki sadece gıda harcamalarına odaklanan küçük kapsamlı bir analizken ikinci yaklaşım ise daha kapsayıcı şekilde gıda ve gıda dışı harcamaları da ele almaktadır (Şenses, 2001: 64). Mutlak yoksulluk net rakamları dikkate aldığı için genellikle Lorenz Eğrisi ve eğriden türetilen Gini Katsayı üzerinden tespit edilmektedir. Gini katsayısı "0" ile "1" arasında değişen değerler almaktadır. Analiz edilen toplumda mükemmel eşitlik durumu sağlanmışsa katsayı değeri "0" olacaktır. Ancak mükemmel eşitlik durumuna karşın Gini katsayısı "1" değerini alması halinde ise tam eşitsizlik durumunun yani toplam geliri sadece tek bir kişinin elinde olduğunun göstergesidir.

Mutlak yoksulluk gerek ulusal gerekse uluslararası kıyaslama ve analizler için tercih edilmektedir. Bu tercihin temel sebebi yoksulluğun tanımının son derece net olması kişiden kişiye, bölgeden bölgeye ya da başka bir sebepten dolayı değişmiyor olmasıdır. Mutlak yoksulluk temelinde oluşturulacak olan yoksulluk sınırı bireylerin asgari yaşam sınırını da yansıtacaktır. Dolayısıyla kişilerin şahsi tercih ve

değerlendirmelerine bırakılmadan bir hesaplama yapılmaktadır. Bu hesaplama uluslararası karşılaştırmalarda da büyük kolaylıklar sağlamaktadır.

Mutlak yoksulluğun tanımlanması, ölçüleri ve kullanımı oldukça basittir. Ancak bazı uzmanlar, bu tür önlemlerin basit olduğunu ve yoksulluğun çok boyutlu karmaşık yapısını yakalamadığını savunmaktadırlar. (Odekon, 2006). Dikkat edilmesi gerek diğer bir husus ise mutlak yoksulluk dikkate alındığı zaman sadece yoksul bireylerin sayısına odaklanılmış olacaktır. Buna karşın görelî yoksulluk farklı gelir grupları için gelir ne ölçüde adil dağıldığını da ortaya koymaktadır. (Khusro, 1999).

Mutlak bir yoksulluk ölçüme yönelik yaygın bir alternatif yöntem ise, yoksulluğun göreceli olarak ölçmektir. Görelî yoksulluk ölçütleri, bir gelir veya yaşam standardı referans grubunun yaşam standardına, genellikle benzer şekilde yapılandırılmış bir hanenin ortalama veya medyan milli geliri ile karşılaştırılarak karakterize edilir. Görelî yoksulluk yöntemleri, mutlak gelire dayalı bir yöntem kullanmaya kıyasla, fakir olarak tanımlanan daha fazla sayıda insanı ele alma eğilimindedir. (Odekon, 2006). Görelî yoksulluk tanımlarının temel dayanağı yaşanan toplumdaki var olan yaşam standardıdır. Belirli bir refah düzeyindeki yaşamak için gerekli olan harcama ve tüketim giderleri bireyler açısından sorgulanmaktadır. Görelî yoksulluk tanımına göre; toplumdaki ortalama yaşam standardına erişecek kadar mal ve hizmet harcaması için gerekli gelire erişenler yoksul sayılmazken bu gelire erişemeyenler yoksul sayılacaklardır (Dixon ve Macarov, 2002). Görelî yoksulluk tanımlanması, yoksulların tespit edilip daha etkin mücadele için uygulanacak olan politikalara da katkı yapacaktır. Herhangi bir sebepten dolayı toplumdaki beşte birlik grubu ya da hatta bazen beşte ikilik dilimi oluşturan yoksulları daha dikkat ele almamız gerekir. Çünkü bu yüzdelik grupta yer alan insanlar görelî olarak yoksuldurlar. Yapılan bu doğru tanımlama sonucu yoksul kimselerin ve yoksulluğun aslında sürekli olarak bizimle olduğu gerçeği de ortaya çıkacaktır. (Haughton ve Khandker, 2009: 43-44,67-68). Görelî yoksulluk ise mutlak yoksulluğa göre biraz daha kişisel tüketim kalıplarına ve değer yargılarına yer vermektedir. Dolayısıyla görelî yoksulluk dikkate alınarak hesaplanacak olan bir yoksulluk sınırının tüm ülkeler hatta bir ülkedeki tüm bölgeler için bile tam olarak geçerli olacağı şüphelidir. Çünkü bireylere kadar indirgenmese bile toplumlar açısından bile tüketim alışkanlıkları, refah algısı gibi birçok konu farklılıklar göstermektedir. Dolayısıyla A-ülkesindeki görelî yoksulluk göstergesi olan bir faktöre B-ülkesindeki bireyler kayıtsız kalabilirler ya da tam tersi durum geçerli olabilir.

Mutlak ve görelî yoksulluk dışında, gelir yoksulluğu, objektif yoksulluk, sübjektif yoksulluk, kent yoksulluğu, kırsal yoksulluk ve insani yoksulluk tanımlamaları en sık görülen yoksulluk türleridir.

Gelir yoksulluğu, yiyecek ve barınak gibi temel ihtiyaçları karşılayacak kadar geliri bulunmayan bir birey, aile veya hanehalkının fakirler arasında olduğu perspektifinden kaynaklanmaktadır. (Odekon, 2006).

Objektif yoksulluk, tamamen bireylerin dışında bilimsel ölçüt ve kıstaslara göre belirlenmiş metotlarda yoksulluğun tespitini ortaya koymaktadır. Herhangi bir şekilde yoksulluk tespiti için ortaya konulan kriter ya da ölçümlerde bireysel değerlendirmelere yer verilmez.

Sübjektif yoksulluk ise, tamamen bireylerin ya da ailelerin kendi değerlendirmeleri ile ortaya çıkan sonuca göre yoksulluğun tespitini öngörmektedir. Genellikle yüz yüze görüşme ya da resmi kurumlarca yapılan araştırma anketleri sonucunda veriler toplanmaktadır. Buradaki temel fark bireyleri şahsi değerlendirmeleri ve değer yargıları doğrudan işin içine katılmaktadır.

Kent ve kırsal yoksulluğu ise birbirinden bağımsız olmayana yoksulluğun sadece yaşadığı yer bakımından yapılan bir tanımlamanın sonucudur. Buradaki temel mesele kent ve kırsal yoksulluğunun bir birini besliyor ya da tetikliyor olmasıdır. Toplumların dönüşümleri ile birlikte kentleşme hızlandıkça önceleri kırsal yoksulluk artmış sonrası kente göçlerle bu yoksul kimseler de kentlere geçmiştir. Ayrıca kırsal alanda kendini yoksul hissetmeyen kimselere kentlerdeki imkânlar karşısında görece anlamda yoksul hale gelmişlerdir. Dolayısıyla bu yoksulluk türleri de iç içe geçmiş tam net ayrıma gidilemez bir noktadadır.

İnsani yoksulluk ise insani gelişme endeksi ile ortaya çıkmış olup, insani gelişme endeksinin temel belirleyicileri olan gelir, eğitim ve sağlıklı yaşama gibi imkânlara erişip erişememek ile ilgilidir.

Yoksulluğu doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Ancak yoksulluk ve gelir dağılımı üzerinde etkisi en fazla görülen başlıca faktör eğitimidir. Daha sonra küreselleşme, uygulanan ekonomi politikaları, politik istikrar gibi bir takım makroekonomik ve sosyal faktörler gelmektedir. Yoksulluğun nedenleri genel çerçevede bunlar olsa bile her birey için yoksulluğun doğrudan nedeni olmayabilir. Ancak bu sayılan faktörlerin dolaylı bir şekilde de olsa bireylerin ya da hanelerin yoksullaşmasına yol açması ekonomik döngünün bir sonucudur.

4. Türkiye’de Yoksulluk ve Gelir Dağılımı

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin büyük kısmında gelirin adil dağılmaması sonucunda ortaya çıkan yoksulluk temel makroekonomik sorunlardan birisi olmuştur. Benzer bir durum Türkiye için de geçerli olup yoksullukla mücadelede konusunda kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve diğer uluslararası kurumlarla birlikte çeşitli politika ve programlar uygulanmaktadır. Bu bölüme Türkiye’deki yoksulluğu ve gelir dağılımını Türkiye İstatistik Kurumu’ndan (TÜİK) elde edilen verilerle incelenecektir.

Tablo-1’de eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %60’ı dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre hesaplanan yoksulluk oranları

görülmektedir. 2006 yılında yoksulluk oranı %25,4 iken 2007 yılında bu oran %2 azalmış olup, 2008, 2009 ve 2010 yıllarında yeniden artmıştır. 2011 yılında yoksulluk oranı %23'ün altına düşerek % 22,9 olmuştur. 2011 yılı sonrasına baktığımızda yoksulluk oranları görece olarak giderek azalma eğilimi göstermiştir. 2017 yılına geldiği zaman yoksulluk oranının %20'ye düştüğü görülmektedir.

Tablo 1: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Hesaplanan Yoksul Sayıları, Yoksulluk Oranı ve Yoksulluk Açığı (2006-2017)

	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksul sayısı (Bin kişi)	Yoksulluk Oranı (%)	Yoksulluk Açığı
2006	2 821	17 165	25,4	33,6
2007	3 649	16 053	23,4	28,4
2008	3 797	16 714	24,1	27,9
2009	4 227	17 123	24,3	29,6
2010	4 457	16 963	23,8	28,7
2011	4 883	16 569	22,9	29,2
2012	5 418	16 741	22,7	29,2
2013	6 012	16 706	22,4	26,7
2014	6 665	16 501	21,8	27,2
2015	7 495	16 706	21,9	26,8
2016	8 539	16 328	21,2	26,5
2017	9 532	15 864	20,1	25,8

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması.

Tablo-1'e baktığımız zaman yoksulluk oranlarına benzer bir değişimin yoksul sayısında ve yoksulluk açığı oranlarında da görülmektedir. Her iki göstergede de 2006 yılından 2017 yılına görece olarak azalış gözlenmektedir. Buna karşın 4 kişilik bir aile için hesaplanan yoksulluk sınırı 2006 yılında 2.821 ₺ olarak hesaplanmışken 2017 yılında bu rakam yaklaşık olarak 3,5 kat artarak 9.532 ₺ olmuştur.

Tablo-2'de ise eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %60'ı dikkate alınarak hesaplanan eğitim durumuna göre yoksulluk oranları yer almaktadır. 2006 yılından 2017 yılına kadar olan verilere baktığımızda okur-yazar olmayanların en yoksul grubu oluşturduğu görülmektedir. 2006 yılında okur-yazar olmayanlar arasındaki yoksulluk oranı %41,4 iken 2017 yılında %6 civarında azalış ile %35,1 olmuştur. Okur-yazar olmayanlar arasındaki yoksulluk oranlarının en yüksek olmasına karşın yükseköğretim mezunları arasında ise yoksulluk oranları en düşük seviyelerdedir. Ancak yükseköğretim mezunları için yoksullaşma oranları 2006 yılından 2017 yılına kadar artış göstermiştir. Nihayetinde yükseköğretim mezunları arasındaki yoksulluk oranı 2017 yılında % 3,3 olmuştur.

Tablo 2: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranı (2006-2017)

	Okur-yazar olmayanlar	Bir okul bitirmeyenler	Lise altı eğitimliler	Lise ve dengi okul mezunları	Yükseköğretim mezunları
2006	41,4	36,7	9,7	21,2	1,3
2007	40,5	34,2	19,5	8,7	1,6
2008	40,2	33,6	20,8	8,5	1,3
2009	41,8	36,7	21,5	8,5	1,8
2010	39,3	37,3	20,9	7,8	1,8
2011	38,4	35,8	20,0	8,9	2,0
2012	39,1	33,8	20,0	9,3	1,9
2013	37,5	33,5	20,0	9,1	2,7
2014	38,1	34,2	19,6	9,3	2,2
2015	36,3	34,1	20,3	10,2	2,7
2016	35,3	33,5	19,6	10,4	3,2
2017	35,1	30,9	18,5	9,6	3,3

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması.

Lise altı eğitime sahip olanlar okuma-yazma bilip herhangi bir okul bitirmeyenlere göre daha az yoksulluk içindedirler. Ancak lise ve dengi bir eğitim kurumundan mezun olanlara göre de daha fazla yoksullukla karşı karşıyadırlar. Bu gruptaki kimseler için yoksulluk oranı 2006 yılından 2017 yılına kadar neredeyse 2 katına çıkmıştır. Bu da 12 yıllık süreç içinde lise altı eğitimliler arasında yoksulluğun ciddi oranda arttığını göstermektedir.

Lise ve dengi bir okuldaki mezunların yoksulluk oranı 2006 yılında %21,2 iken 2017 yılına gelindiğinde bu oran %9,6'ya düşmüştür. Bu gruptaki bireyler için yoksullaşma oranlarının veya yoksullaşma risklerinin de ilgili yıllarda önemli bir azalış gösterdiği tespit edilmiştir.

Tablo-3'te ise Türkiye'de kullanılabilir gelirin gelir grupları için dağılımı yer almaktadır. Bu gelirin dağılımı bize gruplar arası dağılım hakkında ya da gelirin bireysel dağılımı ile ilgili de bilgi vermiş olacaktır. 2006 yılında gelirden en büyük payı beşinci %20'lik grup yani en zengin beşte birlik kesim almaktadır. En zengin kesimin gelirin neredeyse yarısını almasına karşın en alt gelir gurubu olan ilk %20'lik grup ise gelirin sadece %5'ini elde etmektedir. 2006 yılında gelirden en çok pay alan ikinci kesim ise %21,85 ile dördüncü %20'lik grup olmuştur.

Tablo 3: Hanehalkı Kullanılabilir Gelirin Dağılımı, 2006-2017

Yıl	Birinci % 20	İkinci % 20	Üçüncü % 20	Dördüncü % 20	Beşinci % 20
2006	5,05	9,88	14,78	21,85	48,44
2007	5,81	10,56	15,22	21,54	46,87
2008	5,8	10,37	15,17	21,94	46,72
2009	5,57	10,28	15,08	21,46	47,61
2010	5,84	10,58	15,32	21,89	46,37
2011	5,81	10,58	15,18	21,71	46,72
2012	5,85	10,63	15,27	21,67	46,58
2013	6,06	10,68	15,22	21,42	46,62
2014	6,21	10,85	15,33	21,71	45,9
2015	6,14	10,71	15,16	21,54	46,45
2016	6,15	10,63	14,95	21,08	47,19
2017	6,28	10,69	14,8	20,85	47,38

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması.

İkinci yüzde yirmilik grup 2006 yılında toplam gelirden %9,88 iken 12 yıllık süreçte %10 civarında seyrettiği görülmektedir. Bu gelir grubunun toplam milli gelirden aldığı pay 2017 yılında %10,69 olarak tespit edilmiş olsa da gelirden en düşük payı alan ikinci kesimi oluşturduğu görülmektedir.

Üçüncü %20'lik gelir grubu ise 12 yıllık zaman diliminde ulusal gelirden ortalama %15 pay alarak orta gelir gurubunu temsil eden bireylerden oluşmaktadır.

2006 yılından 2017 yılına kadarki zaman diliminde gelirden en az pay alan kesim için %1 civarında nispeten bir iyileşme görülse bile son gelir grubunun toplam gelirden aldığı pay hâlâ neredeyse %50'ye yakındır.

Tablo 4: Sektörlerin Gayrisafi Katma Değer İçindeki Payları

Yıl	Gayri Safi Katma Değer	Tarım	Sanayi	Hizmetler
2011	100	9	27.5	63.5
2010	100	9.5	26.4	64.1
2009	100	9.1	25.3	65.6
2008	100	8.5	27.2	64.3
2007	100	8.5	27.8	63.7
2006	100	9.4	28.2	62.4
2005	100	10.6	28	61.3
2004	100	10.7	28	61.3

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması.

Tablo-4'te sektörlerin milli gelirden aldıkları pay ya da milli hâsılaya yaptıkları katkı yer almaktadır. 2004 yılından 2011 yılına kadar gayri safi katma değer içindeki en büyük pay sahibi sektörün %60'dan fazla bir oranla hizmetler olduğu görülmektedir.

Hizmetlerden sonra ise sanayi sektörü %25 ve üzerindeki paylarla hâsıladan en fazla pay alan ikinci kesim olmuştur. Sekiz yıllık dönemden sanayi sektörü için çarpıcı bir değişim gerçekleşmemiş olup 2004 yılında %28 olan payı 2011 yılında %27,5 olarak gerçekleştirmiştir.

Tarım sektörü ise gayri safi katma değer içindeki payı en az olan kesimdir. Bu oran 2004 yılında %10,7 iken 2011 yılında %9 olmuştur.

Tablo 5: Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Gini Katsayısı

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Türkiye	0.403	0.387	0.386	0.394	0.38	0.383	0.382	0.382
Kent	0.392	0.375	0.376	0.386	0.37	0.376	0.371	0.375
Kır	0.399	0.373	0.37	0.364	0.361	0.369	0.37	0.36

Kaynak: TÜİK.

Tablo-5'te hanehalkı kullanılabilir gelirin göre hesaplanan Gini katsayı değerleri 2006-2013 yılları için yer almaktadır. Türkiye geneli için bakıldığında Gini katsayı değeri 2006 yılında 0.40 iken 2013 yılında 0.38'e gerilemiştir. Kentsel ve kırsal alanlar için hesaplanan Gini değerlerine bakacak olursak 2006 yılında her iki alanda gelir eşitsizliği rakamları neredeyse aynıdır. Ancak 2013 yılında gelindiği zaman kırsal alandaki Gini değeri kentsel alandakinden daha düşüktür. Bu durumda kırsal alanlarda gelirin kentlere göre daha eşit dağıldığını söylemek mümkün olur. Kırsal alanda meydana getirilen gelirin büyüklüğü kentlere göre daha az olacağı için eşitsizlik de daha az yaşanmaktadır denilebilir. Bu durumun arkasında verdiğimiz örnek gibi birçok farklı nedenin olması muhtemeldir.

Tablo 6: Hanehalkı Fertlerinin İşteki Durumuna ve Çalıştığı Sektöre Göre Yoksulluk Oranları

İşteki durum ve sektör	Fert yoksulluk oranı							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
İstihdamdaki fertler	25,08	26,12	23,33	18,96	15,81	14,21	14,82	15,37
İşteki durum								
Ücretli, maaşlı	13,64	15,28	10,35	6,57	6,00	5,82	5,93	6,05
Yevmiyeli	45,01	43,09	37,52	32,12	28,63	26,71	28,56	26,86
İşveren	8,99	8,84	6,94	4,80	3,75	3,15	1,87	2,33
Kendi hesabına	29,91	32,38	30,48	26,22	22,06	22,89	24,10	22,49
Ücretsiz aile işçisi	35,33	38,51	38,73	34,52	31,98	28,58	32,03	29,58
Sektör								
Tarım	36,42	39,89	40,88	37,24	33,86	32,05	37,97	33,01
Sanayi	20,99	21,34	15,64	9,85	10,12	9,70	9,71	9,63
Hizmet	25,82	16,76	12,36	8,68	7,23	7,35	6,82	7,16

Kaynak: TÜİK.

2002-2009 yılları için hanehalkı fertlerinin işteki durumuna ve çalıştığı sektöre göre yoksulluk oranları tablo-6'da yer almaktadır. Tablodaki verilerin ayrıntılarına baktığımız zaman istihdam edilen fertler arasındaki yoksulluk oranı 2002 yılında %25,08 iken 2009 yılında yaklaşık olarak %10 azalarak %15 civarındadır. Burada çalışan bireyler arasında yoksulluktan çıkma ya da kurtulmada 8 yıllık dönemde olumlu gelişmeler olmuştur.

Bireylerin herhangi bir işte ne şekilde istihdam edildiği de yoksulluk ve gelir dağılımı açısından önemlidir. Tabloda yer alan bilgilere baktığımız zaman yoksulluk oranları ilgili dönemde zaman içinde azalma gösterse bile yevmiyeli çalışan kesim için en yüksek seviyededir. 2002 yılında yevmiyeli çalışanlar için yoksulluk oranı %45 civarında iken 8 yılın sonunda %26'ya gerilemiştir. Ücretsiz aile işçisi olarak çalışanlarda yoksulluk oranı 2002 yılında %35 iken 2009 yılında %29,5 olmuştur. Bu

durumda yevmiyeli kesimden daha fazla yoksulluk oranlarına sahip olan grup ücretsiz aile işçileri olmuştur.

İşteki durum bakımından yoksulluk oranları en düşük olan kesim işveren olup bu durum zaten beklenen bir sonuçtur. Yoksulluk oranları en düşük ikinci kesimin ise ücretli, maaşlı çalışanlar olduğu görülmektedir. Bu grup içinde yoksulluğun diğerlerine göre daha az olmasının temel sebebi gelirin ücret ya da maaş olarak sürekliliğinin olmasıdır.

Tabloda yer alan sektörler göre yoksulluk oranlarına baktığımız zaman da ortaya daha önce belirttiğimiz sektörlerin milli gelirden aldıkları paylardaki duruma benzer bir sonuç çıkmıştır. Tarım sektörünün giderek milli gelirdeki payının azaldığı gerçeği ile birlikte tarım sektöründeki yoksulluk oranları en yüksektir. İlgili dönemde tarım kesimindeki yoksulluk oranları %30 ve üzerindedir. Bu duruma karşın hizmetler sektörü milli gelirden en fazla payı alan sektör olmakla birlikte yoksulluk oranları da en düşük olan kesimdir.

Sanayi sektöründeki yoksulluk oranları 2002 yılında %21'e yakın iken 2009 yılına geldiği zaman %9,63 olmuştur. Sanayi sektöründe zaman içerisinde yoksulluk oranlarında ciddi bir azalmanın olduğu gözlenmektedir.

Tablo-7'de uluslararası standartlardaki sağlık ve sosyal koruma göstere rakamları yer almaktadır. Bu rakamlar Türkiye'de yoksulluk ve gelir eşitsizliği ile mücadele konusunda yapılan faaliyetler hakkında bilgi vermektedir.

Öncelikle 2002-2017 yılları arasındaki insani gelişme endeksi değerlerine bakacak olursak; Türkiye 0,67 değerinden 0,80'e yakın bir seviyeye gelmiştir. İnsani gelişme endeksi değeri en yüksek "1" değerini alabilmektedir ve bu durum en iyi koşulları göstermektedir. En gelişmiş ülkeler için bile bu değer tam "1" olarak hesaplanması pek mümkün olmamaktadır. Türkiye açısından olumlu yönde gelişmeler olmasına rağmen endeks değeri yetersiz olup daha da yükselmesi gerekmektedir.

Tabloda insani gelişme endeksinin yanı sıra bir takım sosyal harcamaların GSYH'ye (Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla) oranları da yer almaktadır. Öncelikle genel anlamda tüm sosyal harcamaların milli gelire oranı 2002 yılında %13,3 iken 2017 yılında %16,3'e yükselmiştir.

Eğitim harcamaları da görece olarak yükselmiş olup 2016 yılında en yüksek seviyededir. Sağlık harcamaları ise 2009 yılında en yüksek seviyesine ulaşmış olsa da 2017 yılı itibari ile 2002 yılındaki seviyesindedir. Emekli aylıkları, diğer yardımlar, sosyal yardım ödemeleri ve sosyal koruma harcamaları da ilgili dönemde artış göstermiştir.

Tablo 7: Sosyal Koruma Göstergeleri

Gösterge	Türkiye'nin İnsani Gelişme Endeksi	Sosyal Harcamaların GSYH'ye Oranı	Eğitim Harcamaları	Sağlık Harcamaları	Sosyal Koruma Harcamaları	Emekli Aylıkları ve Diğer Harcamalar	Sosyal Yardım ve Primsiz Ödemeler	Doğrudan Gelir Desteği Ödemeleri
2002	0,672	13,3	3,4	3,8	6,1	5,5	0,2	0,4
2003	0,679	13,9	3,2	3,8	7,0	6,2	0,3	0,5
2004	0,685	13,8	3,2	3,8	6,8	6,1	0,3	0,4
2005	0,690	13,7	3,1	3,6	7,0	6,3	0,4	0,4
2006	0,701	13,9	2,9	3,8	7,1	6,1	0,7	0,3
2007	0,708	14,2	3,1	4,0	7,1	6,4	0,5	0,3
2008	0,710	14,3	3,2	4,1	7,0	6,3	0,5	0,2
2009	0,718	16,5	3,7	4,8	8,0	7,2	0,7	0,1
2010	0,734	16,2	3,8	4,4	8,0	7,2	0,7	0,2
2011	0,753	15,7	3,7	4,1	7,9	6,9	0,8	0,1
2012	0,760	15,9	3,8	3,9	8,1	7,2	0,8	0,1
2013	0,771	15,7	3,8	3,8	8,1	7,1	0,8	0,1
2014	0,778	15,7	3,9	3,8	8,1	7,1	0,8	0,1
2015	0,783	15,8	3,9	3,7	8,2	7,2	0,9	0,1
2016	0,787	17,0	4,2	3,8	9,1	8,0	1,0	0,1
2017	0,791	16,3	3,9	3,7	8,7	7,7	0,9	0,1

Kaynak: TÜİK (Sağlık ve Sosyal Koruma Göstergeleri)

5. Sonuç

Türkiye’de son 20 yıla yaklaşan bir dönemde ekonomik ve sosyal anlamda önemli gelişme ve dönüşümler yaşanmıştır. Zaman zaman kısa süreli aksama olsa da ekonomi her geçen gün büyümüş ve ulusal gelir artmıştır. Artan ulusal gelirle birlikte toplumdaki bireylerin de refahında artış gözlenmiştir. Refah artışları toplumdaki bireyler için daha ulaşılamayan birçok mal ve hizmet tüketimine dönüşmüştür. Bu durum şüphesiz olumlu bir gelişmedir ancak sorun tasarrufların gün geçtikçe yetersiz bir hale gelmesi ve gelir dağılımında adaletin sağlanamamasıdır.

Meydana getirilen gelir büyüdükçe ne düşük gelir gruplarının durumu nispeten iyileşmiştir. Ancak en yüksek gelir gurupları ile en düşük gelir gurupları arasındaki fark kendini muhafaza etmektedir. Oluşturulan değerin ya da gelirin bölüşümü konusunda önemli problemler vardır. En üst gelir grubundaki bireylerin sayısı da önceye artış göstermiş olmasına rağmen en fakir kesim ile aradaki gelir uçurumu kapatılamamıştır. Türkiye’de devlet ve sivil toplum kuruluşları bu gelir eşitsizliği farkını kapatmak ve bunun sonucunda oluşan yoksullukla mücadele etmek için farklı plan ve programlar uygulamaktadır.

Yoksullukla mücadelede başarılı olmak için öncelikli olarak yapılması gereken şey yoksul kimdir? Sorusuna cevap vermek olmalıdır. Aksi hâlde yoksul olmayan ile yoksul kimseyi ayırmak zor olacaktır. Bu ayırım için de TÜİK tarafından belirlenen ve sürekli güncellenen yoksulluk sınırı göstergeleri esas alınabilir.

Yoksulların kimler olduğu sorusuna cevap verildikten sonra kimin hangi yoksulluk türü içerisinde olduğu tespit edilip ona göre doğru teşhis konulmalıdır. Bir kimsenin yoksulluğu için önemli olan tüketim malı diğeri için anlamsız olabilir. Yoksulluğu sadece temel gıda ve barınma olarak değil toplumun ortalama refah seviyesinde yaşamak için gerekli olan her şey olarak düşünmemiz gerekmektedir. Dolayısıyla yoksullukla mücadele doğru teşhis doğru tanımlama sonucunda doğru ve yerinde politikalar geliştirilmelidir. Aksi hâlde yoksul olmayanlara uygulanacak bir politika yoksulluğu azaltamayıp daha da derinleştirecektir.

Kaynaklar

Aktan, C.C. ve Vural, İ. Y. (2002). " Terminoloji, Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri", Hak-İş Konfederasyonu Yayını, Ankara.

Dixon, J., & Macarov, D. (Eds.). (2002). Poverty: A persistent global reality. Routledge.

Foster, J. E. (1998). Absolute versus relative poverty. The American Economic Review, 88(2), 335-341.

Houghton, J., & Khandker, S. R. (2009). Handbook on poverty & inequality. World Bank Publications.

Khusro, A. (1999). The poverty of nations. Springer.

Odekon, M. (Ed.). (2006). *Encyclopedia of world poverty* (Vol. 1). Sage.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, (2001). *Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara.

Şenses, F., (2001), Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk, İstanbul: Dergah Yayınları.

TÜİK., (2009), 2008 Yoksulluk Çalışması Sonuçları, <http://www.tuik.gov.tr> (20.08.2010).

UNDP, (2004). *Türkiye Raporu*

<http://www.sbb.gov.tr/temel-ekonomik-gostergeler/#1539970123300-b0aebfc4-3e3b> (29.01.2019)

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013 (29.01.2019)